

לא ללכת שבי אחריו

התפיסה ששמה במרכז את האינטרסים של הלקוח ומתעלמת ממחויבויותיו האחרות של עורך הדין היא שגויה. רבים המקרים שבהם עורכי דין עמדו לדין משמעותי משום שהפרו את חובתם לעזור לבית המשפט לעשות משפט או העדיפו את הנאמנות ללקוח על פני שיקול דעתם המקצועי. הלקוח הוא רק לקוח ואינו מלך

משה וינברג

עו"ד ד"ר משה וינברג, מ"מ ראש לשכת עורכי הדין

בעיקר כלפי הצד שכנגד. אין זאת רשימה סגורה, ועוד רבות החובות המוטלות על עורך הדין. התנגשות אינהרנטית המתרחשת כדבר שבשגרה היא בין חובת עורך הדין כלפי בית המשפט לחר-בת הנאמנות ללקוח. חובתו של עורך הדין כלפי בית המשפט חיה ונושמת לצד חובת הנאמנות ללקוח. עורך הדין משמש כנאמן של בית משפט, ומחובתו לסייע לו לעשות משפט. ייחודו של עורך הדין הוא לא רק בניסוח הכתב, אלא בכך שבפנייתו לערכאות השיפוטיות הוא נהנה מעמדת אמון מיוחדת. לא לחינם נטבע בדין האנגלי הכינוי "officer of court"; עורך הדין נתפס כמשרתו של החוק. אמנם הוא חייב להציג את עמדתו המשפטית ולע-מוד על מעלותיה, אך אל לו לעשות כן תוך כדי מעילה בחובתו כלפי בית המשפט. הביטוי מהדין האנגלי משקף את חובתו המיוחדת של עורך הדין להתייחס בכבוד אל בית המשפט ולסייע לבית המשפט בניהול ההליך בצורה יעילה וישרה.

עורך דין חב בחובות שונות הנובעות מעיסוקו כעורך דין. עם הרישיון לעסוק בעריכת דין באה שורה של חובות הנובעות מהתפקיד המיוחד של עורך דין כשלוחו של הלקוח אך גם כחלק מפרופ-סיה החבה בחובות כלפי החברה. רשימה זו תציג את חובותיו המתנגשות של עורך הדין ותנסה גם להשיב על השאלה למי הבכורה. אראה בהמשך כי יש מק-רים שבהם החוק מכיר בקושי ומנסה להתגבר עליו, אך קשיים רבים עדיין לא מוצאים ביטוי בחקיקה. בחייו המקצועיים פועל עורך הדין בכמה מישורים המחייבים אותו בחובות שונות:

1. חובת הנאמנות ללקוחותיו; עליו לפעול במסירות ולקדם את ענייניהם ללא ניגודי אינטרסים.
2. חובת הנאמנות לבית המש-פט; לשמש לו כנאמן להגיע למשפט צדק.
3. חובה לשיקולים ולמיומנויות המקצועיות שלו.
4. חובה לנהוג בקולגיאליות כלפי עמיתיו, לא להערים עליהם קשיים ולנקוט שפה מכובדת כלפיהם.
5. חובה כלפי צדדים אחרים,

עורך דין שלא פועל על פי שיקול דעתו המקצועי ובניגוד למומחיות הנדרשת ממנו פועל ברשלנות. לדוגמה, כשעורך הדין מסכים בלחץ הלקוח להגיש ערעור במצב שבו כל עורך דין סביר היה קובע שאין סיכוי לערעור

הסנגור שלא למסור לפרקליטות העתק מהחומר. בית המשפט העליון פסק שעליו להעביר את החומר לידי הפרקליטות, ונימק כך: "בגדר חובות הנאמנות שעורך הדין חב למרשהו אין נכללת ה'חובה' לסייע בידו לסכל הליך שהוגש נגדו על ידי הימנעות מלא פשר לתביעה הכללית להעתיק את החומר המצולם שברשותו. שהרי במקרה דנן גוברת חובתו של עורך הדין לעזור לבית המשפט לעשות משפט על פני כל שיקול אחר".

נראה כי על פי רוב תועדף חובתו של עורך הדין לעזור לבית המשפט לעשות משפט על פני חובת הנאמנות והמסירות ללקוח. ולעניין זה יפים דבריו של בית המשפט בע"א 6185/00 **עו"ד חנא נ' מדינת ישראל** פ"ד נו(1) 366 (בעמ' 383): "...חובותיו של עורך-הדין כלפי בית-המשפט נעלות ועדיפות

חובת עורך הדין לסייע לבית המשפט "לעשות משפט" (כלשון סעיף 54 לחוק הלשכה) היא חסרה בה במעלה, משום שהיא המעניקה לעורך הדין את מעמדו המיוחד מול בית המשפט. משום כך נוצרה החובה שלא להטעות את בית המשפט, בIODעין או מתוך עצימת עיניים, קרי עוד בטרם נעשתה הטעות. בעניין רע"פ 4574/99 **מדינת ישראל נ' לגזיאל**, פ"ד נ"ד(2) 289 נדון מצב שבו כל חומר החקירה בעניינו של הנאשם אבד לפרקליטות, אך העתק של החומר היה בידי סנגורו. הפרקליטות ביקשה מהסנגור למסור לידיה העתק מחומר החקירה. הסנגור נמצא בהתנגשות בין חובותיו: החובה לדאוג לענייניו של הלקוח במסירות ובנאמנות (שכן ללא חומר החקירה לא תוכל הפרקליטות להגיש כתב אישום) כנגד החובה לעזור לבית המשפט לעשות משפט. לבסוף בחר

על עורך הדין לשקול את בקשותיו השונות של לקר-
 חו, אך עליו לפעול על פי מומחיותו המקצועית.
 לא אחת קבעו בתי המשפט שנאמנות עורך הדין
 ליושרה המקצועית שלו עולה בקנה אחד עם חובת
 המקצועיות המוטלת עליו, וכפועל יוצא אף עולה
 בקנה אחד עם חובת הנאמנות ללקוח. בע"א 735/75
רוטמן, עו"ד נ' יצחק אדרת ואליהו גיצלטר, עו"ד
 (פד"ל ל' (3) בעמ' 75) הסביר כך השופט חיים כהן:
 "... אין שום חובה מוטלת על סניגור לטעון טענות
 או לשאול שאלות אשר לקוחו דורש מאתו או מורה
 אותו לטעון או לשאול: נהפוך הוא – החובה המר-
 טלת על הסניגור היא לשקול דעתו שלו, ואסור לו
 לדחות שיקול-דעתו שלו מפני רצונו או הוראותיו
 של לקוחו. סניגור הנוהג בניגוד לדעתו השקולה,
 אך מפני שלקוחו דורש זאת ממנו, מפר חובתו כלפי
 לקוחו – ואין נפקא מינה לענין זה שהלקוח אינו
 יכול לבוא עליו בטרוניה וב-
 תביעה".

לא זו אף זו, עורך דין שלא
 פועל על פי שיקול דעתו
 המקצועי ובניגוד למומחיות
 הנדרשת ממנו, פועל גם בר-
 שלנות. לדוגמה, כאשר עורך
 הדין מסכים בלחץ הלקוח
 להגיש ערעור במצב שבו
 כל עורך דין סביר היה קובע
 שאין סיכוי לערעור.

התנגשות נוספת מתרחשת בין חובת עורך הדין
 כלפי עמיתיו למקצוע ובין חובת הנאמנות ללקוח.
 כללי האתיקה מציינים את חובת עורך הדין לשמור
 על יחסים קולגיאליים עם עמיתיו למקצוע. לכך
 מוקדש פרק ט לכללים, המסדיר נורמות התנהגות
 מחייבות, ובכלל זה קובעים כללים 26-31 לכללי
 האתיקה את החובות האלה:
 ● על עורך הדין לגלות יחס חברי כלפי חברו למק-
 צוע.
 ● לא למנוע הקלה מעמיתו שאין בה כדי לפגוע בל-
 קוחו.
 ● חובה על עורך הדין להודיע על קבלת עניין שבטי-
 פולו של עורך דין אחר.
 ● פנייה בכתב לעורך דין טרם נקיטת הליך משפטי,
 בשם הלקוח, כנגד עורך דין אחר.

הן על חובותיו (ההיפותטיות) כלפי מרשהו. ואולם
 גם זו אמת, שלעת קביעת חובותיו של עורך-הדין
 כלפי בית-המשפט – בקביעתן של החובות ובהצ-
 בת גבולותיהן סביב-סביב – הזהירה ומזהירה ההל-
 כה עצמה היטב-היטב שמא תחרוג מן התחומים
 הראויים לאותן חובות. החובות וגבולותיהן נקבעו
 אפוא, מעיקרו של דין, תוך מודעות לחובותיו של
 עורך-הדין כלפי מרשהו ותוך זהירות והקפדה ששדה
 לא תיכנס בשדה, קרא: שחובות שאותן חב עורך-
 הדין לבית-המשפט לא תפלושנה לשדה חובותיו של
 עורך-הדין כלפי מרשהו".

התנגשות נוספת המתרחשת כל הזמן היא בין
 חובת הנאמנות ללקוח ובין שיקול דעתו ומיומנותו
 המקצועית של עורך הדין. מן הנאמנות למקצוע חלה
 על עורך הדין החובה לשמור על היושרה שלו ועל
 ההמקצועיות שלו. ביטוי לכך נמצא בחובה לפעול

לפי שיקול דעתו המקצועי
 ולא לומר הן על כל רצונותיו
 של הלקוח. זאת מאחר שה-
 לקוח נתפס כהדיוט בענייני
 החוק והמשפט, ואילו עורך
 הדין הוא הגורם המקצועי.
 אמנם עורך הדין הוא שלו-
 חו של הלקוח וחייב כלפיו
 בנאמנות, אך נאמנות אין
 משמעה כי עליו ללכת כעיוור
 אחרי הלקוח. הניתוק בין

**אמנם עורך הדין הוא שלוחו
 של הלקוח וחייב כלפיו
 בנאמנות, אך אין הוא צריך
 ללכת אחריו כעיוור. הלקוח
 נתפס כהדיוט בענייני החוק
 והמשפט ואילו עורך הדין הוא
 הגורם המקצועי**

האינטרסים של הלקוח לחובה הנדרשת והנובעת
 מהפן המקצועי אף הוא בבחינת החובה המוטלת על
 עורך הדין, לולא כן ייאלץ עורך הדין למצוא פתרון
 לכל פסול או מעשה שלא כדין שעושה הלקוח.

בהתנגשות זו נוכל לדמיין את עורך הדין כאדם
 הניצב על קודקודו של הר ומשני צידיו מדרונות
 חדים. מדרון אחד הוא אינטרס של הלקוח; אל לו
 לעורך הדין למעוד במדרון זה, שכן אינו חותמת
 הגומי של הלקוח או שופר לכל דבריו. מאידך גיסא,
 על עורך הדין להיזהר שלא להיות נאמן לשיקוליו
 שלו בלבד (לדוגמה, לפעול ממניעים כלכליים בלבד
 ולקצוב זמן טיפול בתיק לפי גובה שכר הטרחה
 שהוא מקבל מהלקוח); במצב דברים זה יכול עורך
 הדין להתרשל ולהפר את חובת הנאמנות כלפי לקר-
 חו. שיווי המשקל של עורך הדין נמצא בכך שחובה

בפרקטיקה המשפטית הנוהגת נמצא חדשות לבקרים עורכי דין המבקשים הקלות מחבריהם למקצוע, הידועה שבהם היא הבקשה לדחיית מועד זה או אחר. על מקרים אלה חל כלל 26, המאזן כך את החובות המתנגשות: על עורך הדין להיענות לבקשת חברו למקצוע ולהקל עליו, אלא אם הדבר יגרום ללקוחו פגיעה שיש בה נזק של ממש. אמור מעתה: על עורך הדין לנהוג יחס חברי כלפי חבריו למקצוע, אך במקרה שהחובה ליחס חברי תפגע בלקוח, תועדף חובת הנאמנות ללקוח.

החובה הראשונה שציינתי, הידועה ביותר, היא החובה כלפי הלקוח. חובה זו מופיעה בחוק לשכת עורכי הדין, בכללי האתיקה ובחוק השליחות. הפסיקה ציינה שחובת הנאמנות של עורך הדין ללקוחו היא ייחודית; שלא ככל בעל מקצוע, מחויבותו של עורך הדין היא לפעול בנאמנות ובמסירות **יתרה**

ללקוחו. וראה ע"א 4612/95 **מתתיהו נ' שטיל**, פ"ד נא(4) 769 (שם בעמ' 784): "על עורך הדין מוטלת החובה לפעול כלפי לקוחו ככל בעל מקצוע מיומן נאמן וזהיר. אולם מעורך דין, מעצם הגדרת תפקידו, דורש המחוקק סטנדרט התנהגות גבוה יותר בכל אחד מהיבטים אלה". מנגד, כללי האתיקה והפסיקה מציינים גם את החובה שיש לעורך הדין כלפי

הצד שכנגד וגם כלפי אדם (או גוף) שאינו לקוחו, שלא חתם לו על ייפוי כוח ולא שילם לו כל שכר טרחה. כך למשל יחוב עורך הדין בחובת זהירות (לכל הפחות) כאשר הוא עורך הסכם עבור לקוחו והצד שכנגד אינו מיוצג. בדומה כאשר עורך דין של קבלן מטפל ברישום הזכויות עבור הקבלן והקונה יחד.

חובת הזהירות של עורך דין כלפי מי שאינו לקוחו מוטלת מכוחה של עוולת הרשלנות. משקמה חובת זהירות של עורך דין כלפי מי שאינו לקוחו, הרי הפסיקה רתה באופן שגרם נזק לאותו אדם עשויה להקים לנפגע עילת תביעה נגד עורך הדין בגין רשלנות מקצועית. קיומה של חובת זהירות על פי דיני הנזיקין מצד עורך דין כלפי מי שאינו לקוחו נבחנת לפי הנסיבות

המיוחדות של כל מקרה ומקרה. יתרה מזו, פסיקת בית הדין המשמעתי אף הרחיבה את היריעה וקבעה כי חובת עורך הדין חלה כלפי צדדים שלישיים שאינם צד בהסכם (בד"מ 82/02 **הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בת"א יפו נ' פלוני (תל-אביב-יפו)** (פורסם בפדאור אתיקה, 20.10.03)): "מהבחינה המושגית, האחריות כלפי צדדים שלישיים הורחבה ולא הוגבלה לצד שכנגד לחוזה, אלא לכל צד שלישי שנפגע או עלול להיפגע ממעשיו (או מחדליו) של עוה"ד".

אורחם ורבעם של עורכי הדין מורכבים מנורמות התנהגות גבוהות. על קהילת עורכי הדין מוטלות חובות רבות, וכל פרט בקהילה חייב לקיים את כולן. עורכי דין רבים רואים בחובת הנאמנות ללקוח את המקור היחידי והבלעדי שאמור להנחות אותם בפעילותם המקצועית. תפיסה זו שמה את האינטרסים של

הלקוח במרכז ומתעלמת ממחויבויותיו האחרות של עורך הדין. זוהי תפיסה שגויה. רבים המקרים שבהם עורכי דין עומדים לדין משמעתי משום שהפרו את חובתם לעזור לבית המשפט לעשות משפט, כאשר העדיפו את הנאמנות ואת המסירות ללקוח על פני שיקול

דעתם המקצועי או כאשר הפרו את חובת הזהירות כלפי צדדים שלישיים.

אין חולק כי חובת הנאמנות ללקוח חשובה, אך היא אינה החשובה מכולן. במקרים מסוימים נוטה הכף לטובת העזרה לבית המשפט לעשות משפט או לטובת שמירה על מקצועיות עורך הדין. במקרים אלה שוקלים בתי הדין המשמעתיים את חובת הנאמנות ומעדיפים על פניה את חובת העזרה לבית המשפט לעשות משפט או את חובת עורך הדין להיות נאמן לשיקוליו המקצועיים. ברי כי בראיית צורכי החברה המתנהלת על בסיס שלטון החוק, חובת הנאמנות לבית המשפט משרתת את החברה ודרכה את הפרט יותר מחובת הנאמנות ללקוח, בסיג של כל מקרה לגופו. על כן מומלץ לעורך הדין לזכור כי הלקוח הוא רק לקוח ואינו מלך.

אין חולק כי חובת הנאמנות ללקוח חשובה, אך היא אינה החשובה מכולן. במקרים מסוימים נוטה הכף לטובת העזרה לבית המשפט לעשות משפט או לטובת שמירה על מקצועיות עורך הדין

תודה מיוחדת לד"ר לימור זר-גוטמן, ראש המרכז לאתיקה ולאחריות מקצועית של עורכי דין ע"ש דיוויד וינר ז"ל